

THE TREATMENT OF THE MINOR FELON IN THE PENAL CODE

Gheorghe Buzescu

Lecturer, PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Romanian judicial system procedures are characterized by a high degree of bureaucracy and insufficiently tailored to the child's age. The Romanian Juvenile Justice System Reform after 2000 was aimed at reducing or preventing excessive bureaucracy contact the justice system, to avoid human rights violations, thus the child, which is the main cause of change criminal law. However, the Code of Criminal Procedure contains a few special orders for cases involving juvenile offenders.

Many states have begun to strengthen legislative tougher position against minors. The key response to the recent increase in violence and juvenile crime was the elaboration of laws that made distinctions between juvenile courts and courts for adults to be almost nonexistent.

Government policy on juvenile delinquency and are often forced to fight to keep the proper balance between concern for the healthy development of children and adolescents who break the law and people's fierce desire to punish criminals. This tension between rehabilitation and punishment in regard to children and young offenders led to the creation of a vision confusing to young offenders. Illegalities must be removed, convicted and punished. However, children and adolescents who commit offenses should be educated and supported in the process of growth which, in my opinion, should be the goal of government policy for all young people, including young offenders.

Keywords: criminal, juvenile delinquency, juvenile, trainings, probation service

În concepția clasică, baza responsabilității minorilor sau mai bine spus, iresponsabilității minorilor, este strâns legată de cea a tinerilor majori. Mai exact, răspunderea penală a minorilor începe o dată cu atingerea vârstei majoratului, sub această vârstă copii fiind considerați iresponsabili penal.

În lumina noului Cod Penal, tratamentul penal al minorului este limitat doar la măsuri educative, renunțându-se complet la sistemul mixt de pedepse aplicabile minorilor infractori pentru a pune în valoare experiența și rezultatele pozitive obținute pe plan mondial în combaterea delicvenței juvenile.

1. SANȚIONAREA MINORULUI INFRACȚOR ÎN CODUL PENAL

1.1. Particularități

Potrivit legii penale române în vigoare, minorul responsabil de comiterea unei infracțiuni trebuie sancționat, fie prin aplicarea unor măsuri educative sau prin impunerea unei pedepse.

La alegerea sancțiunii corespunzătoare, instanța este obligată să ia în considerare, în primul rând, oportunitatea unei măsuri educative, pedeapsa penală aplicându-se în ultimă instanță. Aceste reguli trebuie respectate, inclusiv în cazul în care minorul responsabil a fost subiect activ al mai multor infracțiuni dar nici o hotărâre definitivă de condamnare nu a intervenit între acestea.

Urmând modelul legislației altor state, și legiuitorul român a ales să renunțe complet la pedepsele aplicabile minorilor care răspund penal și să aplice doar măsuri educative în speranța obținerii unor rezultate satisfăcătoare în activitatea educativă și de reintegrare socială a minorilor și trebuie să reținem că măsurile educative nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

Un sistem de justiție separat pentru copii, stabilirea reabilitării și reintegrării acestora ca obiectiv de bază, nu înseamnă că minorii nu vor fi trași la răspundere și nici că li se va refuza un proces echitabil pentru determinarea vinovăției lor.

Noul Cod Penal prevede gruparea măsurilor educative în două categorii și anume măsuri educative neprivative și privative de libertate.

Măsurile educative neprivative de libertate sunt: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică, iar măsurile educative privative de libertate: internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție.

Voi analiza, după cum urmează, numeroasele situații care pot lua naștere pe baza acestei premise, voi prezenta soluții teoretice și practice în ceea ce privește răspunderea penală a minorului.

1.2. Programul de formare civică

Stagiul de formare civică reprezintă în fapt un proiect cu o durată maximă de 4 luni la care minorul este obligat să participe, sub atenta monitorizare a serviciului de probațiune. Rolul programului respectiv este acela de a-l ajuta pe minor să înțeleagă urmările legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și de a-l face responsabil cu privire la comportamentul său viitor.

Serviciul de probațiune nu se implică direct în acest program, acesta nu va influența în nici un fel activitățile dar va avea obligația de a monitoriza respectarea programului de către minorul infractor și de a coordona și supraveghea implicarea acestuia pe tot parcursul și durata stagiului de formare civică așa cum este stipulat în art. 117 din Noul Cod Penal. Mai trebuie să precizăm faptul că pe lângă această măsură, instanța mai poate impune și alte obligații dispuse în art. 121 din Noul Cod Penal. Fundamentul acestui program constă în descrierea consecințelor încălcării legii penale bazate pe exemple convingătoare cum ar fi declarații ale unor foști condamnați sau vizitarea unor spații de detenție, destinate în a impresiona participanții înainte de alte discuții pe această temă.

1.3. Supravegherea

Libertatea supravegheată ca și măsură educativă neprivativă de libertate, în conformitate cu art. 118 din Noul Cod Penal, constă în controlul și îndrumarea zilnică a minorului, pe o perioadă cuprinsă între 2 și 6 luni, sub coordonarea sistemului de probațiune asigurând participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități ilicite sau contactului minorului cu persoane care îl pot influența negativ.

Aceștia pot fi supravegheați, după caz, de părinți, de cei care l-au înfiat sau de tutore. În cazul în care aceștia nu îl pot supraveghea în condiții satisfăcătoare, instanța va dispune supravegherea acestuia de către o persoană de încredere preferabil unei rude mai apropiate sau a unei instituții legale împuternicită în acest sens. Instanța va impune celui căruia i s-a încredințat această responsabilitate, supravegherea minuțioasă a minorului, în vederea îndreptării acestuia cât și obligația de a anunța instanța în cazul în care minorul tinde să se sustragă supravegherii sau are un comportament negativ. Minorului poate fi obligat de către instanță să respecte una sau mai multe dintre următoarele reguli: să nu frecventeze anumite locuri stabilite, să păstreze distanță față de persoanele stabilite, să presteze o activitate fără plată într-o instituție publică după programul școlar, în zilele de vacanță și în cele nelucrătoare.

Conform art. 123 alin. 1 din Noul Cod Penal, măsura educativă a libertății supravegheate nu poate depăși perioada maximă prevăzută de lege, mai exact 6 luni dar poate fi înlocuită cu o altă măsură neprivativă de libertate mai severă.

1.4. Consemnarea la sfârșit de săptămână

Consemnarea la sfârșit de săptămână este măsura educativă neprivativă de libertate ce constă, conform art. 119 din Codul Penal, în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni. Minorul poate să părăsească locuința în această perioadă doar în cazul în care este obligat să participe la anumite programe sau să desfășoare anumite activități impuse de instanță. Și în acest caz supravegherea se desfășoară sub coordonarea sistemului de probațiune.

Pentru stabilirea duratei se va avea în vedere nu doar natura infracțiunii săvârșite ci și alte aspecte legate de premiza că minorul poate intra în contact cu anumite persoane care îi pot afecta nu doar programul școlar sau de formare profesională dar și procesul de reintegrare socială.

1.5. Asistarea zilnică

Cea de-a patra măsură educativă neprivativă de libertate din Codul Penal este asistarea zilnică fiind reglementată de art. 120, alin. 1 și 2 și prevede obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține condițiile în care se vor desfășura activitățile precum și interdicțiile impuse acestuia pe o perioadă cuprinsă între 3 și 6 luni.

Ca și în cazul măsurilor prezentate anterior, asistarea zilnică, face posibil controlul mult mai eficient asupra activităților minorului, orientându-l și dezvoltându-i latura pozitivă a personalității și în același timp formându-i atitudinea pozitivă în societate.

1.6. Obligațiile minorului. Suplimentarea sau substituirea măsurilor educative neprivative de libertate

Minorul este constrâns de un șir de obligații pe care trebuie să le respecte, inclusiv în situațiile în care aceste obligații sunt reduse sau prelungite. Aceste reguli pe care minorul este obligat să le respecte pe perioada măsurilor educative neprivative de libertate, sunt reglementate în art. 123, alin. 1.

Pe durata desfășurării măsurilor educative neprivative de libertate, organul de jurisdicție poate obliga minorul de a urma una sau mai multe dintre următoarele reguli:

- să urmeze un curs de pregătire școlară sau de formare profesională;
- să nu depășească, fără consimțământul serviciului de probațiune, limita teritoriului stabilit de instanță;
- să nu aibă acces în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale sau la alte activități publice, fixate de instanță;
- să nu interacționeze și să nu comunice cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu alți participanți la săvârșirea infracțiunii, în cazul existenței acestora sau cu alte persoane stabilite de instanță;
- să fie prezent la întâlnirile serviciului de probațiune la datele fixate de acesta;
- să accepte măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Instanța are obligația de a individualiza explicit și precis conținutul acestor obligații ținând cont de împrejurările în care s-au desfășurat evenimentele.

Supravegherea punerii în aplicare a regulilor impuse de instanță, se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Pe parcursul executării măsurii educative neprivative de libertate serviciul de probațiune are obligația de a înștiința instanța în cazul în care intervin motive care justifică sau modifică obligațiile fixate de instanță sau încheie executarea unora dintre acestea și atunci când minorul supravegheat nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau nu execută, în condițiile stabilite, regulile impuse.

După cum bine observăm, obligațiile ce se impun minorului însumează un număr crescut față de cele prevăzute de vechiul Cod penal, sunt prezentate clar și bine determinate și se aplică pentru toate categoriile de măsuri educative neprivative de libertate, spre deosebire de vechiul Cod penal conform căruia obligațiile sunt detaliate mai mult în cazul măsurii libertății supravegheate.

O analiză mai amănunțită asupra acestor obligații impuse minorului, scoate în evidență faptul că unele dintre ele sunt de fapt măsuri de siguranță aplicate infractorului minor, fie el suspect sau inculpat renunțându-se la severitatea pe care obișnuia să o exercite legiuitorul față de infractorul minor.

În cazul în care aceste măsuri educative neprivative de libertate au fost încălcate de către minorul infractor instanța poate dispune, conform art. 123 din Noul Cod Penal, prelungirea măsurii

fără a depăși totuși maximul prevăzut de lege iar dacă minorul comite o nouă infracțiune, măsurile neprivative de libertate pot fi substituite de cele privative de libertate.

1.7. Internarea într-un centru educativ

Măsura educativă a internării într-un centru educativ reprezintă mai exact internarea minorului într-o instituție specializată în reeducarea minorilor, unde acesta va urma un program de instruire școlară și de formare profesională adaptat aptitudinilor sale dar și programe de reintegrare socială. Acest program se desfășoară pe o perioadă cuprinsă între 1 și 3 ani.

În conformitate cu noul Cod Penal atunci când pe perioada internării minorul săvârșește o altă infracțiune sau este judecat pentru o acțiune ilicită anterioară, instanța poate prelungi internarea într-un centru educativ fără depășirea maximului prevăzut de lege sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție.

Dacă pe durata internării, minorul dovedește interes constant însușirii de cunoștințe școlare și profesionale și face progrese vizibile în vederea reintegrării sociale executând totuși cel puțin jumătate din pedeapsa internării, instanța poate decide înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pentru perioada rămasă neexecutată sau eliberarea din centrul educativ atunci când minorul a împlinit vârsta de 18 ani.

1.8. Internarea într-un centru de detenție

A doua măsură educativă privativă de libertate este internarea într-un centru de detenție care, conform art. 125 din Codul Penal, constă asemănător cu cea dintâi, în internarea minorului într-o instituție specializată în reeducarea minorilor însă aceasta are în plus un regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională adecvate aptitudinilor minorului infractor. Măsura educativă a internării într-un centru de detenție se aseamănă cu internarea într-un centru de reeducare și prevede plasarea obligatorie a minorilor care au comis infracțiuni și care nu pot fi lăsați în libertate supravegheată, într-un centru specializat, sub pază, pentru a putea continua procesul educativ sau pentru a dobândi o calificare profesională.

Există totuși diferențe între acestea două. Spre deosebire de internarea într-un centru de reeducare, care este o sancțiune penală cu o durată scurtă, internarea într-un centru de detenție se întinde pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani iar în cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani, mai mare sau detențiunea pe viață atunci internarea se face pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

Ca și în cazul internării într-un centru educativ, dacă în timpul internării minorul comite o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune anterioară, instanța prelungeste măsura internării dar fără a depăși 15 ani, raportându-se la pedeapsa cea mai grea dintre cele consemnate de lege pentru infracțiunile comise. Din durata măsurii educative se va scade perioada executată până la pronunțarea hotărârii. Însă dacă, minorul, pe durata internării, dovedește dorința însușirii cunoștințelor școlare și profesionale și face progrese evidente de reintegrare socială în urma executării a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune, în condițiile prezentate de art. 125 alin. 4 Noul Cod penal, înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate însă nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani sau eliberarea din centrul de detenție atunci când acesta a împlinit vârsta de 18 ani. În acest caz, de asemenea, odată cu înlocuirea sau eliberarea, instanța impune respectarea uneia sau a mai multora dintre obligațiile care privesc comportamentul minorului prezentate în art. 121 alin. 1 până la împlinirea duratei măsurii internării.

1.9. Schimbarea regimului de executare

Cea mai aspră pedeapsă o constituie schimbarea regimului de executare, care poate avea loc atunci când pe parcursul executării unei măsuri educative privative de libertate minorul internat, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de reeducare și reintegrare a altor persoane internate. În cazul acesta, conform art. 126 din Noul Cod Penal, instanța poate cere continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar. În

acest fel, pentru continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar, trebuie să fie îndeplinite două condiții fundamentale: împlinirea vârstei majoratului, mai exact 18 ani și comportamentul vizibil negativ al tânărului.

1.10. Prescripția răspunderii penale și prescripția executării măsurilor educative

Noul Cod Penal prevede, în ceea ce privește prescripția răspunderii penale a minorilor, reducerea termenului de prescripție la jumătate atunci când faptuitorul este încă minor.

Verificarea împlinirii termenului prescripției răspunderii penale se realizează de către organul judiciar, procuror sau instanța de judecată.

Prescripția răspunderii penale a minorilor poate fi cerută oricând pe toată durata procesului penal și de către oricare dintre părți de asemenea poate fi luată în considerare chiar și din oficiu iar în cazul în care se hotărăște prescripția, potrivit art. 18 din Codul de procedură penală, inculpatul nevinovat poate cere continuarea procesului.

Atunci când la comiterea ilegalității au existat mai mulți autori, instigatori sau complici, dintre care unii sunt minori, instituția competentă prescripției răspunderii penale va proceda diferențiat individualizând pedeapsa. Drept urmare, dacă legea prevede pedepse alternative, stabilirea termenului de prescripție a răspunderii penale se va face raportat la maximul special al pedepsei mai grele.

Conform dispozițiilor art. 153 noului Cod Penal, consecințele prescripției răspunderii penale sunt înlăturarea răspunderii penale, regula generală fiind aceea că prin prescripție răspunderea penală va lua sfârșit indiferent de natura infracțiunii. Potrivit acestei reguli, alin. 2 al acestui articol prevede totuși o excepție, răspunderea penală neputând înceta în cazul infracțiunilor de genocid, terorism și de război, data la care au fost comise neavând nici o importanță. De asemenea nici în cazul infracțiunilor prezentate în art. 188 și art. 189 mai exact omorul și omorul calificat și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei, răspunderea nu va putea lua sfârșit.

Când discutăm despre prescripția executării măsurilor educative, conform art. 132 din Noul Cod Penal, măsurile neprivative de libertate se prescriu în termen de 2 ani de la data stabilirii hotărârii definitive conform căreia au fost consemnate, iar cele privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate însă nu mai puțin de 2 ani în concordanță cu art. 132 alin. 2 Noul Cod Penal. Data prescripției executării măsurilor educative se poate schimba iar procesul se poate suspenda în condițiile prevăzute de lege. Atunci când măsurile educative sunt înlocuite, executarea acestora se modifică raportat măsurii educative cea mai dificilă și va începe la data la care hotărârea prin care s-a dispus înlocuirea este considerată definitivă.

1.11. Cazul minorului devenit major

Atunci când minorul devine major pe parcursul judecății însă era minor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani în momentul comiterii infracțiunii, i se vor aplica dispozițiile potrivite minorilor.

În cazul în care la data încheierii hotărârii prin care a fost luată o măsură educativă privativă de libertate delicventul a împlinit vârsta de 18 ani, instanța, ținând cont de probabilitatea îndreptării, de vârsta acestuia dar și de celelalte norme prezentate în art. 74 din Noul Cod Penal, poate executa măsurile educative într-un penitenciar, acest fapt fiind stipulate în art. 134 alin. 2 din Noul Cod Penal.

Pedeapsa aplicată în perioada minorității va continua să își păstreze aceeași natură juridică¹ și anume cea de măsură educativă însă instituția de executare se va modifica iar durata acesteia va rămâne aceeași conform hotărârii instanței de judecată. Schimbarea se va produce doar la nivelul regimului de executare, măsura educativă urmând să se desfășoare într-un penitenciar.

2. CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA SISTEMUL DE PROBAȚIUNI DIN ROMÂNIA

¹ <http://www.edep.ro/2009/300>

Tema sistemului de probațiuni constituie obiect de preocupare și stă în atenția atât a practicienilor dreptului, cât și a cercetării științifice și a autorității legislative românești.

De modul de abordare a sistemului probațiunii - probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii - depinde realizarea unui proces echitabil, ceea ce stă la baza justiției într-o societate civilizată².

Procesul penal, ca și cel civil de altfel, este, înainte de toate, un proces cognitiv asemănător cu demersul științific - în general - care are ca scop cuprinderea adevărului lucrurilor, evenimentelor sau fenomenelor supuse analizei.

Specificitatea demersului cognitiv în cazul procesului penal constă în aceea că judecătorul ia cunoștință și stabilește situația de fapt din dosar prin intermediul sau servindu-se de anumite elemente de fapt – probe – care conțin și dezvăluie informații cu privire la existența infracțiunii, săvârșirea acesteia de către o anumită persoană sau de mai multe persoane, vinovăția faptuitorului(lor), circumstanțele atenuante și agravante.³

Având în vedere funcționalitatea lor în procesul penal, probele au fost definite ca fiind „elemente de informațiune” care pot arunca o lumină asupra existenței infracțiunii sau asupra vinovăției făptuitorului.⁴

Adevărul, în orice domeniu de activitate umană, nu se relevă spontan ci el trebuie descoperit și dovedit sub toate aspectele sale. În acest sens, în vederea aflării adevărului organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească sub toate aspectele cauza, pe baza probelor.

Sistemul de probațiuni joacă un rol foarte important, astfel prezentarea acestora ar fi neîndestulătoare fără a face referiri, chiar și sumare, la probe. Cele două elemente, probele și mijloacele de probă, sunt indispensabile și indisolubile legate între ele.

Probațiunea, prin importanța sa, este pivotul central al întregului proces penal. Cu ajutorul ei se dovedesc elemente de fapt, pe baza cărora, instanța judecătorească va lua o hotărâre conform realității⁵.

De aceea, strângerea probelor, aplicarea mijloacelor de probă, trebuie să se desfășoare cu maximum de atenție și profesionalism. Nu trebuie ocolită nici una din modalitățile care ar duce la formarea unei păreri juste în vederea aflării adevărului.⁶ Levasseur și Chavanne susțineau că probele domină întregul proces penal. Ele sunt mecanismul ce pune în funcțiune derularea activităților procesuale.

Codul român de procedură penală prevede că: „în vederea aflării adevărului, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească cauza sub toate aspectele, pe bază de probe”. Deci, probele constituie baza activității procesuale ale stabilirii adevărului.

2.1. Observații critice asupra tratamentului minorului infractor în noul Cod Penal și cu privire la serviciul de probațiune

Folosirea exclusiv a măsurilor educative în vederea sancționării minorului infractor, este o idee generoasă și cu o mare probabilitate de realizare. Statisticile constituționale de înregistrare a minorilor aflați în atenția organelor judiciare arată că un număr foarte mare de minori se află în situații limită, nevoiți fiind să ducă o viață dezorganizată, nerespectând legile țării.

Numărul scăzut de agenți de probațiune, în condițiile de față, vor putea influența comportamentul minorilor infractori, scoțând din discuție miile de copii care nu răspund penal și care sunt nevoiți să încalce legea penală pentru a-și asigura traiul. Acești minori sunt astfel următorii infractori.

²Anane Ivan, *Investigația organelor de urmărire penală*, Editura Pro Universitaria, București, 2014, p. 54

³Revista de Drept nr. 6/2001, I. Doltu, *Considerații în legătură cu sistemul probator în dreptul procesual penal*, p.73-79

⁴V. Dongoroz și colaboratorii, *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior. Prezentare comparată*, Ed. Politică, București, 1969, p.59.

⁵Anane Ivan, *Acte procedurale ce pot fi efectuate în faza urmăririi penale*, Editura EX PONTO, Constanța, 2003, p. 25

⁶O.R. Botaș, P. Ștețcu, N. Gabor, *Mijloacele de probă în procedura penală*, Ed. Concordia, Arad, 2005, p.9.

Măsurile educative neprivative de libertate cer existența posibilității ținării sub control ale minorilor, astfel, aceștia se presupune că au o familie care îi poate îndruma și o locuință. Doar aceștia ar putea fi obligați să participe la programele educative din cadrul stagiului de formare civică sau ar putea fi supravegheați zilnic de un agent de probațiune sau constrânși în a nu își părăsi locuința. Deci, pentru minorii infractori care nu au locuință și trăiesc din cerșit și furturi mărunte, internarea într-un centru educativ sau de detenție, rămân singurele posibilități de pedeapsă.

Maniera actuală de reglementare a măsurilor educative neprivative de libertate, în afara faptului că prezintă noițiuni legislative noi care nu au fost prevăzute, bănuite nici de lege și nici de organele de justiție, relevă indiferența față de realitatea zilei de azi iar așa zisa „dorință de mai bine” fiind inspirată din sisteme legislative ale altor țări care nu au nimic în comun cu situația actuală a țării noastre.

Cu toate că instanțele au dorit evitarea cu orice preț a detenției minorilor în închisoare, recomandând internarea minorilor infractori în centre de reeducare, această măsură se apropie cu ușurință de pedeapsa cu închisoarea datorită duratei dar și datorită punctului său de vedere, pentru că, în cazul în care minorul împlinește 18 ani pe parcursul executării măsurii educative și are un comportament negativ va ajunge conform art. 126 din noul Cod Penal, în final, tot într-un penitenciar, alături de infractori adulți.

Observăm astfel, rolul deosebit de important al agenților și consilierilor de probațiune care, din nefericire, în România, însumează un număr mult prea mic.

BIBLIOGRAPHY

1. Anane Ivan, *Acte procedurale ce pot fi efectuate în faza urmăririi penale*, Editura EX PUNTO, Constanța 2003;
2. Anane Ivan, *Investigația organelor de urmărire penală*, Editura Pro Universitaria, București 2014;
3. V. Dongoroz și colaboratorii, *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior. Prezentare comparată*, Ed. Politică, București, 1969;
4. O.R. Botaș, P. Ștețcu, N. Gabor, *Mijloacele de probă în procedura penală*, Ed. Concordia, Arad, 2005;
5. Basarab Matei, Pașca Viorel, Mateut Gheorghită, *Codul penal comentat*, Ed. Hamangiu, București, 2007;
6. Boroș Alexandru, *Drept Penal. Partea generală*, Editura C.H.Beck, București, 2008;
7. Nistoreanu Gheorghe, *Drept Penal și Procesul Penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2005;
8. Pascu Ilie, *Drept Penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2008;
9. Revista de Drept nr. 6/2001, I. Dolu, *Considerații în legătură cu sistemul probator în dreptul procesual penal*.